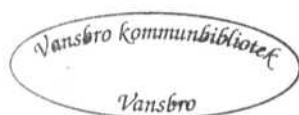

I Nås finnmark 1878-1880

Stina Falk

Artikel ur Årsböcker i svensk undervisningshistoria 1932

DALASAMLINGEN
SMÅTRYCKE: 143

I Nås finnmark 1878—1880.

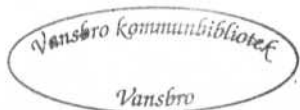
Av sedermera folkskollärarinnan Fröken *Stina Falk*, Främsbacka, Korsnäs (1898). Hennes far var tydligtvis den lärare, som *Selma Lagerlöf* skildrat — och delvis omtolkat — i »Jerusalem».

Af Nås' skoloråd antogs jag hösten 1878 vid nyss fyllda 16 år som lärarinna vid västra finnmarkens västra skolrote. Lönen var 200 kronor. Skolan var flyttande på tre stationer. Som dessa voro långt aflägsna från hvarandra, var det sällsynt, att några barn deltog i undervisningen på mer än en station. När detta någon gång hände, måste dessa barn utrustas för minst en vecka och i händelse af svår väderlek för flera veckor. Den årliga lästiden utgjorde 24 veckor; alltså 8 veckor på hvarje station. Barnens ålder växlade emellan 7 och 15 år. Höstterminen började omkring den 8 à 10 okt. Följaktligen begaf jag mig i början af okt. åstad i sällskap med min fader, som var socknens folkskollärare, och det var i denna egenskap, han medföljde, ty på den tiden hörde till hans åligganden att närvara såväl vid öppnandet som vid avslutningen af småskolorna. Den by, där skolan skulle börja, hette Digerliden och var belägen $1\frac{3}{4}$ mil sydväst från kyrkan. Ungefär $\frac{1}{2}$ mil var det landsväg, men sedan endast skogsväg och stundom rätt besvärlig sådan. Resan måste därför ske till fots, och sakerna bäras. Om vintern, då mossar och sjöar voro tillfrusna, kunde man ibland få åka. — Digerliden utgjorde en dal, omgifven af höga berg på alla sidor, hvarför de där boende liknade den vid en gryta (»Digerligrytan»). I dalen funnos tre bondgårdar, hvilkas ägare voro rätt förmögna. På dalväggens södra sluttning bodde en torpare med sin stora familj. Torpet lydde under Lindesnäs bruk. Äfven han redde sig godt. Också hade de sträfvat värre. Det berättades, att hustrun under sommaren, medan hon slog och räfsade, plögade bära sitt yngsta barn, fastbundet på ryggen. — Skolhus fanns ej inom denna skolrote, utan skolan inhystes turvis i gårdarne. Nu var det torparens tur att mottaga skolan. Till skolsal blef mig anvisad det rum, där alla familjemedlemmarne vistades om nätterna och äfven om dagarne, då de ej hade arbete ute. Rummet var mörkt, och eftersom små barn äfven funnos, var det i mitt tycke alldeles otjänligt till skolrum. Jag blef helt beklämd och bad min fader följa mig till en bond-

gård, i
ej där
löfte n
gjordes
hade 3
Skolan
nämnde
rum. I
Allt de
synpun
Ena h
sysslade
spånad
värre
nog an
öfrigt,
försikti
bönen.
är, att
väggta
trasiga
slitna.
visorisl
med h
Framfö
peterne
måste
osäkra
N:
i fråga
nariekt
toder,
lämpa
de för
för de
toder
allt fö
men, (

DALASAMLINGEN

DALA: SMÄTRYCK 143

gård, hvars ägare var en gammal untkarl; skolan skulle således ej där behöfva störas af barnskrik. Denne gaf oss ock slutligen löfte med villkor, att någon annan körde dit ved. Familjen utgjordes af 4 personer: han, en syster samt dräng och piga. Han hade 3 rum, men blott ett var ombonadt och försedt med eldstad. Skolan måste hållas i det rummet, och hvad värre var: de förut nämnda 4 personerna och jag måste äfven använda det till sofrum. Då det var svår väderlek, stannade äfven några barn kvar. Allt detta var ju motbudande, men jag sökte se saken från *deras* synpunkt, och med stoiskt lugn fann jag mig i mitt öde. — Ena hälften af rummet användes till skolsal, och i den andra sysslade kvinnorna med hvarjehanda göromål, såsom kardning, spånad och matlagning. De voro dock så tysta som möjligt. Men värre var det, då karlarne kommo in. Med drängen gick det nog an, men fastän husbonden var mycket välvillig mot mig för öfrigt, bar han visst någon hämndkänsla till skolan. Han var ej försiktig. En gång högg han ved på »stabben» midt under aftonbönen. Men hvarken jag eller barnen låtsade därom. — Naturligt är, att skolmaterielen var bristfällig. Den utgjordes af en liten väggtafel, som bar märken efter svart färg, ett slags kulram, några trasiga Kastmans läseböcker, några skriftabeller, också nästan utslitna. Allt utom taflan flyttades med skolan. Bänkarne voro provisoriska. Som pulpeter användes tunna, smala plankor, försedda med höga fötter. En ribba spikades ibland vid främre kanten. Framför dessa ställdes låga säten, hvarpå barnen sutto. Men pulpeterne voro så bristfälliga, att barnen så mycket som möjligt måste akta sig att luta sig framåt, ty då blef allt ställdt på osäkra fötter. Jag fick sitta ganska trångt framför mitt bord.

Någon ordentlig klassindelning kunde af flere skäl ej komma i fråga. Under sommaren hade jag bevistat en 7 veckors seminariekurs i Näs, och där hade jag fått en liten inblick i nya metoder, bland annat ljudmetoden. Jag brann af längtan att få tillämpa den. Men jag hade blifvit lärd, att 6 veckor behöfdes till de förberedande öfningarna; i så fall hade jag 2 veckor kvar för den egentliga läsningen. Jag insåg, att härvidlag måste metoder blifva bisaker, om lärjungarna skulle komma framåt och ej allt för mycket hindras af hvarandra. De hade läst mycket i hemmen, och jag försökte så mycket som möjligt fortsätta, hvad där

påbörjats. Det stafvades, lästes och räknades värre. De större voro tacksamma att få stanna en stund på aftonen efter skolans slut för att få undervisning i synnerhet i räkning, och jag var glad öfver deras villighet att lära. I allmänhet voro barnen snälla och flitiga samt föräldrarna tacksamma. Jag blef öfverallt omfattad med kärlek och gästvänlighet.

Så förflöt den ena dagen efter den andra, och terminen led mot sitt slut. Tre gånger besökte jag visst hemmet under denna termin. De lördagar, jag var hemma, börjades skolan kl. 6 och slöts kl. 9, och så begaf jag mig åstad i sällskap med finnar, som skulle fram till kyrkan. O, huru jag hastade framåt! Hvad brydde jag mig om den långa och svåra vägen, när det bar mot hemmet! Så randades examensdagen, vid hvilken min far och många föräldrar voro närvarande. När examen var slut, reste vi hem. Värden skjutsade oss. Det var nu kallt och vintervägarne farbara. Under hemfärden blef min ena fot förfrusen. Det blef öppet sår, som t. o. m. af sakkunnig person ansågs farligt. Under hela jullofvet, hvaråt jag så mycket gladt mig, måste jag sitta inne. Strax efter trettondedagen skulle skolan åter börja. Min fot var ännu ej så återställd, att ordentliga skor kunde användas. Dock måste jag i väg. Men huru komma dit? Ej kunde jag gå, och som det fallit mycket snö, så att vägarne till finnmarken voro alldeles igenyrda, ville ingen skjutsa. Till sist fingo vi höra, att fjärdingsmannen skulle dit för att utkräfva resterande kommunalutskylder just samtidigt. Jag fick löfte att följa honom. Vi begåfvo oss åstad, och det gick ganska bra, fastän det var sträng köld och yrväder. I Flaten skulle skolan hållas halfva vårterminen. Strax norr om byn ligger den $\frac{1}{2}$ mil långa Flatsjön, hvilken vi ock öfverforo.

Flaten är en ganska stor by. Där bodde sex hemmansägare, af hvilka blott en ej var förmögen. En af bondgårdarna ägdes af en änka, hvilkens tur det nu var att mottaga skolan. Till familjen hörde äfven hennes svärmor, en 17-årig och en 3-årig son samt en 7-årig dotter. Änkan sysslade mycket i ladugården, men kom hon in, var hon ganska bråkig, i synnerhet om någon främmande kom in. Detta gjorde hon i dumhet och ej af trots. Farmor var tystlåten, men hon hade en spinrock, som dundrade så, att det var svårt att öfverrösta honom. Ibland snurrade tvänne

spinn
hon
skull
Inna
köld
vid
ställ
af d
ej sl
Luft
kan
saml
Retz
Men
gubb
milo
merc

Flat
så c
steg.
jag
jag
nedc
att
hanc
från
delte
i ve
hade
gon
turli
i m
flick
nen,
gen,
ej i
sig,

spinnrockar. Fastän änkan var rik, var hon mycket snål. Då hon skulle elda i »järnkakelugnen», räknade hon träna, och de skulle visst vara ett bestämdt antal utan afseende på temperatur. Innanfönster funnos ej. För två fönster hängde hon vid sträng köld gamla täcken för att hindra dess inträngande. Det tredje, vid hvilket jag satt, var ofta betäckt af rimfrost. På alla andra ställen skurades hvarje lördag, hvilket verkställdes af mig, några af de större flickorna samt någon af familjen, men här fingo vi ej skura så ofta, emedan golfvet därigenom förstördes, påstod hon. Luften i detta rum, hvilket också utgjorde gemensamt sofrum, kan lättare tänkas än beskrivas. — På söndagsförmiddagarne samlades byfolket till skolrummet, och jag läste texten för dem ur Retzius' postilla samt kyrkobönerna. De hade bedt mig härom. Men så snart jag sagt Amen och vi sjungit en psalmvers, började gubbarna sin vana trogna, när de träffades, att språka om sina milor, kolpriserna vid de olika bruken, föret, Amerika m. m. Timmerdrifning och kolning voro deras viktigaste näringsgrenar.

Hemmet besökte jag två gånger under denna min vistelse i Flaten. Den ena resan blef mycket äfventyrlig. På Flatsjön var så dålig väg, att snön gick upp till knäna nästan vid hvarje steg. På somliga ställen funnos inga spår efter människor. Då jag kommit genom Digerliden, blef det något bättre, och sedan jag passerat de s. k. torpbackarne, var vägen utmärkt. Ett stycke nedom dessa flöt en å, som hette Strandån. Många voro rädda att gå där utan sällskap, ty där måtte mycket märkvärdigt hänt enligt flere berättelser af enfaldiga människor. En gosse från finnmarken påstod, att han där sett en hel brudskara, hvars deltagare han ock känt igen. Denna brudfärd fanns äfven till i verkligheten, men den hade passerat en helt annan väg. Någon hade sett liktåg där långsamt vandra fram, hvilket ej hade någon motsvarighet i verkligheten. Dock såg jag aldrig något onaturligt där, fastän jag gick där flere gånger utan sällskap t. o. m. i mörker. En gång då jag gick sommarvägen hem, hade en flicka gått ungefär $\frac{1}{4}$ mil efter mig. Då hon kom fram till socknen, berättade hon, att hon vid ett ställe, som kallades Björnsågen, sett en björn. Detta trodde jag ej heller aldrig, ty skulle då ej jag också märkt något däraf? Men om så verkligen förhöll sig, var ju björnen riktigt snäll, som ej lät sig se af mig. —

På söndags e. m. skjutsade mig en granne ungefär $\frac{1}{2}$ mil på väg. På ena hemfärden hade jag ej observerat, att så många timmervägar ledde ungefär åt samma håll, som jag skulle gå. Jag gick därför vilse på återvägen. Jag gjorde försök än på den ena, än på den andra vägen men måste återvända, enär jag kom till endast okända ställen. Till sist blef jag dock viss om rätta vägen, och glad och tacksam fortsatte jag min väg uppför de tvära torpbackarne. Det var alldeles mörkt, då jag kom fram till Digerliden, där jag stannade öfver natten. Kl. 5 följande morgon fortsattes promenaden, och i 9-tiden ankom jag till Flaten ganska trött. Kallt och smutsigt var det i stugan, och det kändes motbjudande att börja skolan. Jag längtade efter kvällen och hvilan.

Sedan jag varit i Flaten åtta veckor, flyttade jag $\frac{3}{4}$ mil längre bort. Den gård, där skolan skulle hållas, hette Grönfallet och beboddes af en fattig änka med fem barn. Hennes man hade dött strax före min ditkomst. Här hade jag den bästa skollokal, jag dittills haft. Jag fick nämligen ett rum för mig själf. Visserligen skulle det utgöra både skolrum och sängkammare, men dock var ju detta storartadt, jämfördt med de förra ställena. Andra svårigheter mötte mig dock här. Den gamla svarta taflan hade gått sönder, och ingen ny blifvit anskaffad. Man lofvade att snart göra en. Men jag behöfde en strax. Och jag fann på råd. Det lilla bord, som stod i rummet, var försedt med svart skifva, och vid behof ställde jag det på sängen, så att skifvan kom i lodrät ställning, och så hade jag en svart tafla. Inga pulpeter funnos i början utan endast låga säten. Vid skrifningen måste barnen därför sitta i knäböjande ställning framför sätena.

På nyåret 1880 kom jag åter till Flaten. Då skulle den fattigaste bonden i byn härbärgera mig och skolan. Han hade många små barn samt blott ett litet rum, som var ganska osnyggt. Jag morskade till mig och sade: »Om jag ej får något annat rum, går jag hem igen». Nu är att märka, att en byggning i byn stod ledig och uppläts på det billiga villkor, att bonden i fråga höll ved, och detta var ganska lätt, enär han liksom nästan alla finnar hade sin skog inpå knutarne. Som han ej tycktes vilja gå mig till mötes, gick jag efter skolrådsledamoten, hvilken var ägare till den nämnda byggningen. Vi talade vänligt vid honom, ja, jag erbjöd honom t. o. m. betalning för körningen af ett lass

ved.
råds
ej f
dage
af st
bäst
han
och
torp,
jag
hvar
mån
åsta
daga
dessa
dötn

förel
som
semi

sed
inna
års
skri
stod
böck
ett
fran
risk
På
veta
ning

ved. Men han sade, att han ej hade tid att köra. Då sade skolrådsledamoten, som visste, att mannen var lättskrämd: »Om du ej kör dit ved, skickar jag efter länsman!» Detta hjälpte, och dagen därpå körde han ved till det begärda stället, men i form af stora, råa stockar, hvilka jag och barnen i början fingo bearbeta, bäst vi kunde. Men han skämdes visst, och efter en liten tid kom han och högg äfven veden åt oss. Och så förgingo de åtta veckorna, och det blef åter tid att bryta upp. Jag flyttade då till Sigfridstorp, beläget $\frac{1}{4}$ mil närmare mitt hem än Digerliden. Alltså hade jag blott $1\frac{1}{2}$ mil till hemmet. Därför gick jag hem nästan hvarje lördags e. m. och stannade då hemma flera gånger till måndagsmorgnarna. I så fall måste jag stiga upp kl. 4 och skynda åstad. På denna plats fick jag ock ganska bra, enär jag om dagarne vanligen fick vara ensam med barnen. Rummet användes dessutom till sängkammare åt mig, mormor samt två af husets döttrar.

Den 1 maj hölls examen i närvaro af min far samt många föräldrar. Och så var min verksamhet i finnmarken slut. Under sommaren bestämdes, att jag på hösten skulle börja vid folkskoleseminariet i Falun.

Korsberga och Nässjö.

Av folkskolläraren *C. D. Petersson*, Nässjö.

[Född bondson i Korsberga 1825 uppfostrades jag enligt tidens sed strängt, allvarligt och kärleksfullt.] Af min mor lärde jag läsa innantill samt katekesen utantill, hvilken kunskap jag inhemtat vid 7 års ålder. Af min far lärde jag arbete samt de första grunderna i skrifning och räkning, hvarefter min utbildning hufvudsakligen bestod i läsning på lediga stunder af bibeln och psalmboken, i hvilka böcker jag snart gjorde mig hemmastadd. Dessutom hade min fader ett par läroböcker i räkning, hvilkas hemlighetsfulla innehåll jag framdeles lyckades dechiffrera på egen hand; en och annan historisk bok jemte några tidningar lyckades jag stundom öfverkomma. På en marknad köpte min far Sjögrens abcbok, hvilken ökade mitt vetande med vokaler och konsonanter jemte grundstrecken för skrifning m. m. Denna bok kostade tre daler, om jag ej missminner

DALASAMLINGEN

DALA: SMÅTRYCK 143

Vansbro kommunbibliotek

2 2021 043 781